

Ե. ԱՂԱԹՕՆ

ԻՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ
ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

1938

ՓԱՐԻՋ

Տպագր. ՊԱՀՐԻ ԵՊԻՐԳ

361
Ա-43

361
Ա-43

1 MAR 2010

Ե. ԱՂԱԹՕՆ

ԻՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ
ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

1933

Փ. Ս. Բ. Բ.

Տպագր. ՊԱՀՐԻ ԵՊԲԱՐԳ

5 FEB 2013

42.673

63492.67

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հիանդագին վիճակիս մէջ, վերջես երկու յօդուած հրասարակեցի Փարիզի «Ապագայ» եւ Երուդ մըն ալ Գանիրէի «Արեւ» լրագրին մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին:

Իմ պատուական բարեկամս Տ. Մկրտիչ Անդրանիկեան եւս վերջնոյն մէջ հրասարակեց շանեկան գրութիւն մը, որ հեղինակաւոր պատասխան մը կուսայ այն քննադատութեանց որ 27 տարիներէ ի վեր կը կրկնուին Բարեգործականին դէմ:

Երկուքս ալ որպէս հիմնադիր-վարիչներ այս ընկերութեան, անոր հիմնադրութեան առաջին օրէն ի վեր անոր նուիրուած ենք անշէջ խանդով եւ հաւատով, եւ կը սիրենք յուսալ որ մեր բարի եւ ազնիւ ժողովուրդը երկու ծերունիներու անկաւառ խօսքը լսելով, անխախտ կը մնայ իր սիրոյն մէջ դէպի համագգային այս Միութիւնը:

Այդ ակնկալութեամբ է որ յարմար սեպեցի այդ չորս յօդուածները գրոյկի ձեւով մեր ժողովուրդին տրամադրութեան տակ դնել:

Նիս, 13 Ապրիլ 1955

Ե. Ա. ՂԱԹՕՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

(«Ապագայ», 28 Սեպտեմբեր 1932)

Ո՛վ հայ ժողովուրդ:

Նրբ յոյժ ողբացեալ Պօղոս Նուպար փաշայի հետ ձեռք ձեռքի տուած 1905ին Բարեգործականի հիմը դրինք և ալի մը պատուական ազգայիններու մասնակցութեամբ 1906 ապրիլ ամսոյ մէջ անդրանիկ Կեդրոնական ժողովը կազմեցինք, ազգին լուրջ դասակարգէն սկսեալ ամենէն համեստ գործաւորը այնպիսի յօժարակամութիւն մը ցոյց տուին որ հակառակ դժուար կացութեանց քիչ ժամանակի մէջ անյուսակի զարգացում մը ստացաւ: Այս յաջողութիւնը ցոյց կուտար համազգային Բարեգործականի մը ամենամեծ կարիքը:

Բաղմաշարչար սիրելի ազգիս իմ համեստ աշխատակցութեամբս և միջոցներովս սատարած լինելս կեանքիս մեծադոյն ուրախութիւնը և երջանկութիւնը եղած է: Թէեւ տարիքիս և հիւանդութեանս ներքեւ ընկճուած, այսօր անկողնոյ կը ծառայեմ և կը համրեմ վերջին օրերս, որովհետեւ մահուան դատապարտուածի մը պէս կ'ապրիմ և կը զգամ որ կեանքիս ճրագը օրէ օր կը նուաղի, բայց և այնպէս իմ ամբողջ ուշադրութիւնս մեր սիրելի Բարեգործականին վրայ կեդրոնացուցած եմ և անոր բոլոր գործերուն կը հետեւիմ ամբողջ հոգիովս և սրտովս, նոյն իսկ մանրամասնութիւններով ալ կը զբաղիմ, հակառակ բարեկամներուս և բժիշկիս խորհուրդին թէ պէտք է բացարձակ հանգիստ ընեմ, քանզի կ'ուզեմ հաւատարիմ մնալ 1905ին նոյեմբեր ամսոյ մէջ հանդուցեալ Պօղոս փաշայի տուած պատուոյ խօսքիս, թէ մինչեւ վերջին շունչս Բարեգործականի օգտին պիտի աշխատիմ:

Եւ այսօր ուրախ եմ որ իր բարձր օրինակին կը հետեւիմ^(*) :

Բայց որչափ կը ցաւի սիրտս, արդէն հիւանդ սիրտս, երբ կը տեսնեմ որ կան հայ թերթեր որ փոխանակ Միութեան հանդէս համակիր վերաբերում մը ցոյց տալու, կարծես վերջերս կրկնապատկած են իրենց խաչակրութիւնը, և աններելի խճճանքներով ու արհաւիրքներով կ'աշխատին տկարացնել այս համադրային կազմակերպութիւնը, ժողովուրդը անկէ ուժացնելով: Միթէ ասիկա ռնիր մը չէ՞, նոյն իսկ ազգին դէմ քշնամութիւն մը չէ՞, որ անվերջ հալածանքի ենթարկուի ազգին օգտին համար կազմուած ընկերութիւն մը, որ ոչ կրօնքի և ոչ ալ կուսակցութեան խնդիրներով կը զբաղի, այլ ինքզինքը նուիրած է միայն իր կարելի միջոցներով ազգին օգտակար ըլլալու դրական աշխատութեան մը:

Դժբախտաբար, մինչեւ անգամ գտնուեցան թերթեր որ կրկնեցին թէ ժողովուրդը դրամ տալու չէ Բարեգործականին, որովհետեւ թոշակներու և ծախքերու համար պիտի մսխուի, և կամ Բարեգործականը ներդադրի թշնամի ըլլալով, այդ անունով իրեն յանձնուած դրամները քրքրի կը վերածուին: Ի՞նչ աններելի ստուեր են այսպիսի գրգռիչ խօսքերը:

Այսքան անխղճահարութիւն ցոյց կուտայ ատելութեան բուռն դժգոհում մը, որ ոչ միայն կը նուաստացնէ հայ մամուլին դերը և համբաւը, այլ և կարգ մը եսասէր և նիւթապաշտ ազգայիններու հացին իւղ քսելու կը ծառայէ, պատրուակ հայթայթելով որ հայութեան որեւէ մէկ կարիքին համար սանթիմ մը իսկ չի տան, հայ ըլլալին մոռնան և նոյն իսկ հայ թերթեր չկարդան:

Բնական է որ ազգասէր Հայեր կը զոգուին, ոչ աշխատիլ կ'ուզեն և ոչ ալ դրամ կուտան, տեսնելով որ զոհողութեան ոգին չի

(*) 1860ի և 1906ի Բարեգործական գոյգ Ընկերութեանց վրայ հրատարակած համառօտ պատմութեան մէջ այս մասին երկարօրէն խօսած եմ:

քաջալերուիր և բարի դործերը չեն գնահատուիր, այլ ընդհակառակը կը խճճուին և կը ծաղրուին:

Ահա Կիւլպէնկեան մը զոգուանքով քաջուեցաւ Միութեան, և եթէ ուրիշներ տակաւին պատնէշին վրայ կը մնան, անոնք ալ անկասկած պաղած են, բայց դասալիք նկատուելու վախով չեն քաջուիր բողոքովին:

Այս է հայրենիքի սէրը, ազգին սէրը, որուն անունով կ'երդնուն այդ խմբադիրները: Փոխանակ ներողամիտ ոգիով խրախուսելու աշխատողները, փոխանակ ուժ տալու Բարեգործականին, վայել է անդադար հարուածել և սեւցնել, ազգային ամենէն անմեղ և օգտակար ծառայութիւնը անգամ անհանդուրժելի դարձնելու աստիճան: Շատ դժուար բան չէ հաստատութիւն մը քանդելը. չքանդուած հաստատութիւններէն ի՞նչ մնաց. բայց միթէ մենք Հայերս Քուրդին և Թուրքին պէս մէկ տարիէն շինուած տուն մը մէկ օրէն հիմնադրածով ընելու ենք, ճիշդ ինչպէս կ'ընեն Պոլսոյ տուն փլցնող այլազգի դործաւորները:

Կը հարցնեմ ձեզի, ով հայ թերթեր, որ բան դործ ըրած էք Բարեգործականի դէմ դրելը, դիւրի՞ն է արդեօք նոր և աւելի զօրաւոր ու օգտակար Բարեգործական մը շինելը, և քանդելէ վերջ ո՞ր հայն է որ նոր Բարեգործականի մը դրամ պիտի տայ, տեսնելէ վերջ որ հայուն ձեռքովն է որ նախորդ Բարեգործականը քանդուած է: Կը հարցնեմ ձեզի, դիւրի՞ն է կրկին գտնել Նուպարներ, Նազուկ փաշաներ, Մելգոնեաններ, Գարակէօղեաններ Կիւլպէնկեաններ, Յակոբեաններ, Քէլէկեաններ, եւն. եւն.:

Քանդելէ առաջ, նախ կազմեցէք այսօրուան Բարեգործականին աւելի պատկառելի և վստահելի Միութիւն մը, որպէս զի ձեր խօսքէն վերջ ձեր գործին մէջ տեսնենք ձեզ:

Այսօրուան չհաւանած Բարեգործականները լուրջ եւ ազնիւ Հայերու, քով քովի եկած հարուստ եւ համեստ Հայերու, մի քանի հազար ազգասէր անդամներու զոհողութեան շնորհիւ 700,000 ոսկիէ աւելի ահագին դումար մը ծախսած է քառորդ դարու

ընթացքին, ազգին ու հայրենիքին զանազան կարիքներուն գոհացում տալու համար: Միթէ սոյն դրամը թուրքին կամ Գուրդին կամ Ափրիկէի վայրենիներո՞ւն համար ծախսուած է. ոչ, միայն եւ միայն ձեր ազգակիցներուն, ձեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն համար, ձեր ցեղին եւ հայրենիքին համար ծախսուած է:

Եթէ ժամանակին Միութիւնը հաստատուած չլինէր, եւ այս անյուսալի գումարը ճարուած եւ ծախսուած չըլլար, կոտորածներու եւ պատերազմի միջոցին, տասնեակ հազարաւոր Հայեր, այր եւ կին եւ մանկտիք, անտարակոյս կորսուած կ'ըլլային: Գոնէ այդքանը յիշելով յարգանք ունեցէ՛ք Նուպարներու յաջորդներուն որ կը շարունակեն անվատ սկսուած գործը:

Դիւրին գէնք մը կը նկատուի Բարեգործականի ծախքերը քննադատելը, բայց առանց ծախքի այսօր ոչինչ կարելի է ընել, եւ ձեռք բերուած արդիւնքներուն եւ կատարուած գործերուն հետ համեմատելով ծախքերը չափազանց չեն իրականութեան մէջ (10 առ 100), երբ օտար ընկերութիւններ մինչեւ 40-50 առ 100 ծախք կ'ընեն:

Ով հայ Ժողովուրդ, քու բարեկամդ չի կրնար ըլլալ ան որ քեզի ծառայող Բարեգործականը չի սիրեր: Համոզուելու ես թէ ո՛վ որ Բարեգործականը կը հալածէ, ոչ հայրենիքը եւ ոչ ալ ազգը կը սիրէ: Թոյլ մի տար որ օր մը երբ հայութիւնը կործանի եւ բնաջինջ լինի, պատմութիւնը գրէ թէ ժամանակին հայ անունով ազգ մը կար, բայց մեռաւ Հայերու ձեռքով:

Ով հայ Ժողովուրդ, եթէ անտուն մնաս, հիւանդ ըլլաս, դուն եւ գաւաղներդ անդարման մնաք, եթէ դիւղդ դպրոց չունենայ եւ գաւաղներդ անուս մեծնան, եթէ աղէտ մը պատահի եւ անօգնական մնաս, յանցանքը Բարեգործականին մի՛ վերադրեր, միայն եւ միայն այն ազգակիցներդ մեղադրէ որ Բարեգործականի դէմ խօսելով եւ գրելով, ատելութիւն եւ նախանձ սփռած են. եթէ մեր ազգին մէջ չըլլար նախանձն ու կիրքը, այսօր հայը այսպէս ամէն բանէ զրկուած չէր ըլլար, բախտին ձգուած չէր ըլլար իրրեւ ան-

բաղձալի տարր մը: Լաւ դիտցիր, հայ Ժողովուրդ, որ եթէ Բարեգործականը հալածողները չկրցան զայն տապալել, սակայն այդ թշնամանքին հետեւանքը այն կը լինի որ անիկա չի կրնար օգտակար լինիլ այն չափով որ չափով որ անցեալին մէջ ըրած է, եւ տուժողը կը լինի ազգը եւ իր կարօտեալները:

Կ'եղբարեացնեմ վշտահար սրտիս այս քանի մը խօսքերը, ըսելով որ Բարեգործականը ըրաւ եւ կ'ընէ ինչ որ կարելի էր, ազգէն ստացած դրամին չափովը, բայց աւելին չի կրնար ընել, զի եթէ տէրութիւն մը իսկ ըլլար, չէր կրնար հասնիլ ծովածաւալ պէտքերուն:

Ժամանակին մեր չհաւնած Հրեայէն. եւ նոյն իսկ Թուրքէն այսօր օրինակ առնենք...:

ԵՐՈՒԱՆԻ ԱՂԱԹՕՆ

Նիս

Բարեգործականի Կեդր․ Ժողովին անդամները, որ լուրջ եւ անչափանդիր զգացումէ մը մղեալ, տարիներէ ի վեր իրենց գործը, զրօսանքը, հանգիստը թողնելով, ամառուան կեդիչ տաքուն, ձմեռուան անձրեւին, ցուրտին եւ ձիւնին, նոյն իսկ իրենց հիւանդ վիճակին մէջ Միութեան նիստերուն կը մասնակ-

ցին, ժամերով ազդին եւ ժողովուրդին բազմազան կարիքներուն վրայ խորհրդակցելու համար, մեծ դոհողութիւն մը կ'ընեն, որ արժանի է չանտեսուելու: Պէտք է կարծել որ Բարեգործականը չ'ըներ ինչ որ պէտք է. որեւէ դործ խօսքով չի կատարուիր, այլ միայն ու միայն դրամով: Մեր ցրուած թշուառ ազգին բոլոր պէտքերուն լիովին դոհացում տալու համար, ոչ թէ հազարներ, այլ հարիւր հազարներ եւ միլիոններ պէտք են: Ո՞ւրկէ գտնել այս հսկայ գումարները: Եթէ Փրանսացիները կ'ըսեն թէ «կամք ընելը կարենալ է», ես ալ կ'ըսեմ թէ «բաղձալը միշտ կարենալ է»:

Թող չկարծուի թէ դրամ գտնելը շատ դիւրին դործ է: Ընդհակառակը ամենէն դժուար բանն է:

Մեր հայ թերթերը, ինչ ուղղութեան ալ պատկանին, լաւ դիտեն թէ ինչ մեծ դժուարութիւններ ունին իրենց թերթերը հրատարակելու եւ շարունակելու համար: Բաժանորդներէն չատերը կանխիկ չեն վճարեր, շատեր ձրի կարգալ կը սիրեն: Տարիներէ ի վեր շարունակուող թերթերու տէրերը իրօք մեծ հրաշք մը կը դործեն իրենց թերթը անխափան պահելու համար: Ֆրանսայի 60,000նոց հայութեան մէջ, քանի՞ անձեր «Ապագայ»ի, «Յառաջ»ի, «Հայ Սիրտ»ի վճարող բաժանորդներ են: Խորհուրդ տալը շատ դիւրին է, բայց իրականացնելն է դժուարը:

Նուպարաչէնի եւ ներգաղթի համար քանի՞ հայ Ֆրանսայի եւ Եգիպտոսի մէջ դրամ տուին: Կը հարցնեմ:

Արդեօք կը փափաքուի որ Բարեգործականի նախագահը, փոխ-նախագահները եւ վարիչ-անդամները, սինակ մը ձեռքերին, տունէ տուն, խանութէ խանութ, սրճարանէ սրճարան, քաղաքէ քաղաք պտըտին եւ մուրա՞ն:

Եթէ այն դրողները, որոնց կ'ակնարկեմ, կը կարծեն թէ շատ դիւրին է դրամ գտնելը եւ հետեւաբար կ'ըսեն թէ Բարեգործականը եթէ ուզէ դրամ կ'ընայ գտնել եւ դիւրին է դրամ գտնելը, Միութիւնը սիրով իրենց կ'ընայ տրամադրել ամէն քաղաքի մէջ աշակերտներ դրամ հաւաքելու համար: Թող՝ փորձեն:

Մոռնալու է որ այսօր ժողովուրդին մտայնութիւնը եւ զգացումները նոյնը չեն փնչ որ էին 10-15 տարի առաջ, երբ հարուստն ալ, համեստն ալ առատօրէն կուտային ազդին զանազան պէտքերուն համար: Ներկայիս անտարբերութիւնը մեծ ծաւալ դտած է:

Ներկայ տնտեսական տաղնապին հետեւանքով, հարուստ կարծուած անձերուն վիճակը շատ աւելի վատ է քան համեստ աշխատաւորներուն կացութիւնը:

Խօսքս կը վերջացնեմ ըսելով. «Յօնք չինելու տեղ աչք չհանենք»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՂԱԹՕՆ

Նիս

ԾԱՆՕԹ. — Հ. Բ. Ը. Միութիւնը 1906-1932 ազգին եւ հայրենիքին օգնած է 72788 Անգլ. ոսկիի բազմաձեւ նպաստներով:

1931ին նպաստած է 63583 Անգլ. ոսկի եւ 1932ին եւս 62009 Անգլ. ոսկի:

ԶԳԻՏՑՑՈՂԸ ԹՈՂ ԳԻՏՆԱՅ

Կարելի է շատեր տակալին կ'անգիտանան ազնիւ բարեկամիս՝ Տ. Վահան Մալեգեանի, Բարեգործականի ընծայած քանկագին ծառայութիւնները:

1908 թուականին, երբ հանգուցեալ Նազարէք Տաղաւարեան Եգիպտոսէն Պոլիս մեկնեցաւ, Տ. Մալեգեան անոր յաջորդեց ստանձնելով ընդհ. ֆարսուղարի պատասխանատու պաշտօնը:

Այդ օրէն ի վեր, խիստ լաւ ըմբռնելով Հ. Բ. Ը. Միւրքեան ամենամեծ կարեւորութիւնը, ինքզինքը անոր նուիրեց բոլոր հաւատով եւ սոյն գործին յարեցաւ հոգիով սիրտով:

Անոր անդուլ ջանքերուն, ասդին անդին գրած պերճախօս նամակներուն շնորհիւ բազմաթիւ ֆաղափներու մէջ Մասնանիւդեր կազմուեցան, որոնց թիւը 200ի յանգեցաւ մինչեւ պատերազմի տարին:

Վեց տարի շարունակ ամէն օր իրեն հետ կ'աշխատակցէի եւ հիացմամբ կը տեսնէի թէ ինչ սիրտով եւ կորովով կ'աշխատէ:

Պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ Գահիրէի կեդրոնական ժողովը ահագին գործ ունէր: Մալեգեան պատնէշին վրայ էր, լծուած փրկութեան եւ օգնութեան ամէն տեսակ գործերու. նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր առանց յոգնութիւն զգալու:

Նոյն խանդը եւ հաւատքը պահած է մինչեւ այսօր. իբր ամբողջ սէրը եւ մտածումը Բարեգործականին տուած է, կատարելով բազմատեսակ աշխատանք մը: Անիկա երեք հոգիի գործ կը տեսնէ գիշեր ցերեկ:

Ցաւալի է սակայն որ մեր մէջ նախանձը եւ խժրժանքը սովորական դարձած է. փոխանակ ֆաղալերանքի եւ գնահատանքի, լուտանքն է ազգին ծառայողի բաժինը:

Մարդիկ կան որ իր թոշակը շատ կը գտնեն: Թո՛ղ մտածեն որ 100 միլիոն փրանքի հարստութիւն ունեցող պանֆայի մը տնօրէնը, իր հրամանին տակ 20-30 պաշտօնեաներ ունենալով հանդերձ, շատ աւելի կը վնարուի, քան Բարեգործականի բազմաշխատ վարիչ-պատուիրակը եւ ընդհ. տնօրէնը, որ իր ձեռքին տակ 4-5 պաշտօնեայ միայն ունի եւ հոգին կը հանէ:

Հէլա՛լ ըլլայ: Իմ խիղճովս կը դատեմ որ նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ:

Ի մի բան, Տ. Մալեգեան Բարեգործականի եւ Ազգին խիստ մեծ եւ անգնահատելի ծառայութիւն մատուցած է եւ կը մատուցանէ:

Զգիտցողը թո՛ղ գիտնայ:

Ե. ԱՂԱԹՕՆ

Յ. Գ.— Այսօր Տ. Մալեգեան կեդր. գրասենեակին մէջ ունի վաղեմի երկու կարող եւ անձնուէր աշխատակիցներ, հաշուապետը Տ. Մկրտիչ Հէֆիմեան եւ դիւանապետը Տ. Գաբրիէլ Խաննեան: Առաջինը Բարեգործականի պաշտօնեայ եղած է 22 տարի առաջ, Գահիրէի մէջ, եւ յետոյ Բարիզ փոխադրուելով երկար տարիներ հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի ձեռքին տակ պաշտօնավարած է, իր անձնական գործերուն մէջ, եւ թէ Ազգային Պատուիրակութեան ու Բարեգործականի հաշիւները բռնելով:

“ ՆԱԽԱՆՁԸ ”

ԱՅԱ ՀԱՅՈՒՆ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԹՇՆԱՄԻՆ

(«Արեւ», 30 Դեկտեմբեր 1932)

Մեր ազգային պատմութիւնը պրպտած ժամանակ, կը դարձանանք թէ Հայ ազգը, որ զինուորական, վարչական, դիտական ու դրական մեծ կարողութիւններ ցոյց տուած է, ինչո՞ւ միշտ փոքր, դժբախտ եւ հալածուած ցեղ մը մնացած է. ի՞նչ է պատճառը: Պատճառը այն անիծեալ տոհմային նախանձն է որ, մեր մէջ, հին ժամանակներէ սկսեալ մինչեւ այսօր, կը շարունակէ որդի պէս ցեղին ներքին ուժերը կրծել:

Նախ քան քրիստոնէութիւն, Տիգրան թագաւոր իր իշխանութեան սահմանը մինչեւ Սուրիոյ հարաւային մասը ընդարձակած է: Կ. Պոլսոյ Բիւզանդական Կայսրութեան օրերուն, հայազգի կայսրներ Բիւզանդիոնի դահլին վրայ շատ փայլուն կերպով բազմած են: Հայ արիւնէ կայսրներ, իշխաններ, զօրապետներ, կառավարիչներ Ասիոյ հիւսիսային մասերը, մինչեւ Տրիպոլիս, Թուրուզ, Ճէզայիր, Սպանիա եւ Իտալիա նուաճումներ բրած են: Վերջին հարիւր տարուան ընթացքին, օտար կառավարութեանց մէջ Հայ մեծամեծ զօրավարներ, նախարարներ, դիւանագէտներ ունեցած ենք, որոնցմով ունէ ազգ կրնայ հպարտանալ:

Այս անուրանալի տուեալները ցոյց կուտան որ մեր ցեղը պետական ամէն ճիւղերու մէջ մեծ կարողութիւն ցոյց տուած է. ինչո՞ւ ուրեմն այսպիսի խեղճ վիճակի մը վերածուած ենք, շատ հին ժամանակներէ մինչեւ այսօր: Կրկին եւ միշտ հայկական նախանձն է եղած պատճառը:

Հին ժամանակները, հայ իշխանները փոխանակ թշնամիին դէմ մէկ ճակատ կազմելու, թշնամիին հետ միացած, կամ առնուադն փոխանակ իրարու օգնելու, անտարբեր կամ չէզոք դերը մը բռնած են, որպէսզի մի գուցէ հայ իշխանը թշնամիին յաղթէ եւ ատոր պատիւը եւ փառքը անոր լինի: Անկասկած նախանձն է որ մեր մէջ տիրած է, նախանձը մինչեւ չարութիւն եւ ատելութիւն:

Երբ ազգային պատմութիւնը լաւ ուսումնասիրենք, ցաւ քի սիրտ կը տեսնենք որ Հայը Հայուն դէմ, իր ունեցած նախանձին պատճառաւ, ազգին եւ տէրութեան ամենէն մեծ թշնամին հանդիսացած է: Եթէ այս աններելի թերութիւնը հին ժամանակներու տգիտութեան եւ մոլեռանդութեան վերադրելով մենք զմեզ արդարացնել ջանանք, այսօր սակայն կը տեսնենք որ նոյն իսկ շատ ուսեալ եւ կրթուած կարգ մը մտաւորականներու մէջ իսկ, այս ազգային նողկալի նախանձի զգացումը մեծ ծաւալ դառած է:

Աչքի դարձող օրինակներուն մէջէն պիտի առնեմ ամենէն աւելի սիրտս վերաւորող օրինակ մը:

Հայաջինջ Սուլթան Համիտի օրերուն, Անատոլիոյ հայ դիւղացիին սպառնացող ջարդն ու թալանը, կեղեքումն ու թշուառութիւնը ամենքս ալ գիտենք: Այի մը հայեր, Եգիպտոսի մէջ, ուր շատ հանգիստ ու երջանիկ կ'ապրէին, բայց սրտերնուոն մէջ ազգային սէրը վառ մնացած էր, փափաքելով իրենց Թուրքիոյ թըշուառ եղբայրներուն օգտակար ըլլալ, Ընդհանուր Բարեգործական Միութիւն անուան տակ ընկերակցութիւն մը հաստատեցին, բարեյիշատակ Պողոս Նուպար փաշայի նախադահլութեան ներքեւ: Նպատակն էր սովեալին հաց տալ, չքաւորին կարիքները հոգալ, հիւանդները դարմանել, հողագործիկ մշակին հող տալ, կենդանի եւ սերմ չունեցող հողագործին թէկան եւ սերմնացու տալ, աղքատ դիւղերու մէջ դպրոցներ բանալ, այսինքն համազգային օգնութեան կատարեալ դործ մը կատարել: Ինչ որ աղէտքներու շրջանին կրնար նախախնամական նկատուելի: Բայց, աւա՛ղ, նոյն մի-

63492-67

Ջոզֆին կարգ մը յեղափոխական—մտաւորականներ, որ ինքզինքնուն ճշմարիտ ազգասէրներու եւ մփնջեւ անգամ հերոսներու հովեր կուտային, փոխանակ նորահաստատ Բարեգործականին ծնունդը ողջունելու եւ անոր համակիրը եւ զօրավիգը լինելու, կրկին եւ մի միայն նախանձէ մղեալ, Բարեգործականը «չարագործական» անուանեցին, ամէն կողմ ատելութիւն սփռեցին եւ մփնջեւ այսօր ամենէն պիտի միջոցները կը գործածեն, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը վարկաբեկելու յաջ Ժողովուրդին:

Երբ որ 1906ին ի Գահիրէ Տօքթ. Տաղաւարեան, որ վերջը նահատակուեցաւ, Բարեգործականի Կեդր. Ժողովին անգամ ընտրուեցաւ եւ ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնը իրեն յանձնուեցաւ, անթուալ, նոյն իսկ իր անձնական շահերը զոհելով, կարգ մը թշնամութեանց ենթարկուեցաւ թէ՛ ինչո՞ւ Տաղաւարեան մը Պօղոս Նուպար փաշայի պաշտօնակից եղած է եւ շատ անգամ անկէ պատուելով անոր սեղանակից կը լինի: Պատճառը, կրկին նախանձ:

Երբ 1908 թուականին Օսմ. Մահմանաբուլթեանէն վերջ, Տօքթ. Տաղաւարեան, փր ազգին աւելի օգտակար լինելու նպատակաւ, Պոլիս մեկնեցաւ, եւ անոր տեղը Պ. Վահան Մալեգեան, իբրեւ ծանօթ զրազէտ եւ իրաւագէտ, որ իր ազգասիրական զգացմանց համար թրքական բանտերու համը ճաշակած էր, Բարեգործականի ընդհ. քարտուղար անուանուեցաւ, սկիզբը առանց հատուցումի, կրկին թշնամութիւնները սկսան, միեւնոյն պատճառով, եւ երբ միայն քսան ոսկիի ամսական պատուագին մը կը վճարուէր, «որբերուն ստակէն» կը արուի ըսելով նոյն յարձակումը գործելին անոնք որ այսօրուան զեղջեալ թուակն ալ շատ կը գտնեն:

Իր կեանքին վերջի տարիներուն, երբ Պօղոս փաշա Նուպար, որ լաւ գնահատած էր Մալեգեանի անուրանալի կարողութիւնները, անոր ինքզինքը Բարեգործականի մեծ եռանդով նուիրած ըլլալը եւ ցոյց տուած ամենամեծ ծառայութիւնները, Պ. Մալեգեանը Պելճիգայէն, ուր գացած էր հաստատուել, հրաւիրելով

կրկին Բարեգործականի ընդհ. տնօրէնի եւ վարիչ պատուիրակի պաշտօնը վստահեցաւ, բնական է լաւ ամսաթուաւով մը, քանի որ իր հանգրիստն ու փայլուն դիրքը, տունը տեղը եւ գործը պիտի ձգէր, եւ այլեւս ինքզինքը բոլորովին Բարեգործականի գործերուն պիտի տար, ահա՛ կրկին թշնամութիւնները սկսան: Խուլ պաշար մը սկսաւ թէ ինչո՞ւ Մալեգեանի լաւ հատուցում մը կը տրուէր (թէեւ աւելի պակաս քան ինչ որ կը շահէր Գահիրէի եւ Պրիւքսէլի մէջ). պատճառը, միայն նախանձն է: Վստահ եմ որ եթէ այդ պաշարը մղող անձերուն ալ վճարում մը յատկացուէր, եւ ոչ մին հակառակ պիտի դէր: Երբեմն ինձ կ'առարկեն թէ այդպիսիներուն անօթութիւնը պատճառ է. ասիկա աւելի վտանգաւոր կը գտնեմ. ուրեմն երբեմն այդպիսիները, որ ինքզինքնուն ճշմարիտ ազգասէրի հովեր կուտան, հացի համար կրնան շատ վնասակար գործեր ալ տեսնել ազգին դէմ:

Գործի մարդիկ, ուղղամիտ մարդիկ, դիտեն որ կարող, լաւ աշխատող եւ լաւ գործ տեսնող պատասխանատու վարիչի մը բաւարար ամսական մը տալը բնական է եւ նոյն իսկ գործնական, որով եւ Մալեգեանի մը եղած վարձատրութիւնն ալ արդարացի է: Բայց եկուր տես որ մղուած պաշարին ազդեցութեան տակ, սրճարաններու անկիւնները եւ սալոններու մէջ ալ անհաճոյ եւ դռնհիկ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան, եւ պատճառը կրկին նախանձն է, միայն նախանձը, որովհետեւ խճճողները Կեդրոնական Ժողովի անդամներէն աւելի լաւ չեն գիտեր, եւ վերջապէս փաստ է որ Մալեգեան իր կարողութեամբ եւ անձնորոշութեամբ կրցած է նաեւ շահիլ Նուպարի եւ Կիւլպէնկեանի նման բացառիկ անձնաւորութեանց համակրանքն ու վստահութիւնը, ինչ որ նշանակալից է:

Բազմաթիւ օրինակներուն մէջէն կ'ուզեմ յիշել երկուքը: Մի քանի տարի առաջ, օր մը, քանի մը միլիոն Ֆրանքի հարստութիւն ունեցող անդաւակ հայ մը ինձ հանդիպելով ըսաւ.— «Կը փափաքիմ մէկ միլիոն, կարելի է քիչ մը աւելի, Բարեգործակա-

նին տալ. բայց արդեօք ունի՞ք կարող եւ պարկեշտ տնօրէն մը, որ լաւ կը վճարուի, ոչ թէ չոր հաց մը ուտելու հախ»: Երբ զինքը վստահեցուցի թէ ընդհանուր տնօրէննիս պատշաճօրէն կը վարձառուէր, խիստ դժ մնաց: Բայց վերջը ռանք վիամէրի ծանր պայման մը առաջարկելուն համար, խնդիրը չիրականացաւ:

Երեք չորս տարի առաջ, իր աշխատութեամբը առաջ դացած (մեծ ընկերութեան մը տնօրէնը լինելուն), դրամի յարգը լաւ գիտցող եւ մեծ հարստութեան մը տէր դարձած բարեկամի մը, որ վարչական շատ մեծ կարողութիւն մը ունի, մեր Բարեգործականին մասին կը խօսէի: Սօսքս կտրելով հարցուց թէ քանի որ կ'ըսէք թէ Բարեգործականը 80 միլիոն Փրանքի բաղմագան հարստութիւն մը ունի, տարեկան ալ կարեւոր հասոյթներ, շատ մը մասնաճիւղեր եւ հիմնարկութիւններ, արդեօք լաւ տնօրէն մը ունի՞ք եւ լաւ կը վճարէ՞ք, կը վախնամ որ խնայողութեան համար մի քանի հազար ամսական կը վճարէք. ատիկա մեծ սխալ մըն է. կարող եւ պատասխանատու վարիչի մը լաւ ամսական տալու է որ նիւթական հոգեր չունենայ եւ դիրքը բարձր սրահէ:

Դրամ ունեցողը, դրամին յարգը գիտցողը, կ'ուզէ որ Բարեգործականը լաւ վճարէ իր պաշտօնեաներուն. իսկ դրամ չունեցողը եւ դրամին վրայ դադախար չունեցող անօթին կը կարծէ թէ քիչ ամսականով ալ կարելի է շատ լաւ դործ տեսնել:

Նուպարներ, Մեղդոնեաններ, եւ ուրիշ ազգասէր հարուստներ Բարեգործականին չէին վստահեր մեծ դումարներ, եթէ կէս անօթի չորրորդական մարդոց յանձնուէր ասանկ հսկայ դործի մը վարչական աշխատութիւնը: Այսօր դժբախտաբար այնչափ ծակաչք անօթիներ ունինք որ, շատեր 2-3000 Փրանքով եւ նոյն իսկ պակասով ալ պատրաստակամութիւնը ցոյց կուտան վարիչի մը ծանր պաշտօնը ստանձնել. բայց պէտք է մտածել որ եթէ այդպիսիներ գործի գլուխ անցնին, տարեկան հարիւր հազար Փրանք վնասներու պատճառ կը լինին եւ Բարեգործականը կը կորսնցնէ իր յարգն ու պատիւը, եւ վստահութիւնը որ իր ամենամեծ դրա-

մագլուխն է: Ես որ 25 տարի է ի վեր մօտէն կը հետեւիմ եւ լաւ գիտեմ Մալեգեանի աշխատանքն ու ծառայութիւնները, կրնամ վկայել թէ քիչ դրամով աշխատիլ ուղղողները անոր եղունգը չեն արժեր, եւ անոր ահազին եւ դժուարին գործը ընելու համար քանի մը աւելորդ պաշտօնեաներ ալ անուանելու է:

Այս յոգեւածս ընթերցողներէն ոմանք, եթէ զիս չեն ճանաչեր եւ չեն գիտեր որ Բարեգործականի սիրոյն նոյն իսկ դաւախ գոհելու կարող բնաւորութեան տէր մէկն եմ, պիտի կարծեն թէ Մալեգեանի վաղեմի բարեկամը եւ գործակիցը լինելուս զինքը կը պաշտպանեմ: Ես դործի մէջ, մանաւանդ ազգային դործի մէջ, ոչ ազգական եւ ոչ ալ բարեկամ կը ճանաչեմ: Եթէ մէկ արժանիք մը ունիմ, «ալաթութեամբ» մտայնութիւն մը չունենալս է, բան մը որ կ'աւտեմ: Նոյն իսկ թշնամիս՝ եթէ կարող է եւ օգտակար ազգիս, դայն կը ջատագովեմ: Պ. Մալեգեանի հետ շատ անգամներ երկրորդական երրորդական խնդիրներու վրայ հակաճառութիւններ եւ տարակարծութիւններ ունեցած եմ, նոյն իսկ սիրտը երբեմն կարելի է վշտացուցած եմ, բայց բաղմաթիւ յատկութիւնները եւ Բարեգործականին տարիներով մատուցած կարեւոր ծառայութիւնները ի նկատի ունենալով, զինքը կը սիրեմ եւ կը յարգեմ: Ահա թէ ինչո՞ւ ուղեցի այս դրութեամբս արդարութեան պարտք մը կատարել:

Ես Պ. Մալեգեանը ճանաչեցի 1908էն ի վեր: Անիկա ունի թերութիւն մը, որ է շատ վեհանձն եւ բուխ սիրտ մը ունենալը. իր մեծ ցանկութիւնն է ազգին ամէն կարիքներուն գոհացում տալ. եթէ հարուստ լինէր, վստահ եմ որ փր ամբողջ հարստութիւնը իր այնչափ սիրած ազգին համար կը վատնէր. բայց այսպիսի ազնիւ զգացում մը կարելի է թերութիւն համարել:

Որչափ ճիշդ է այն առածը որ կ'ըսէ թէ պողատու ծառին քար կը նետեն:

ԵՐՈՒԱՆԻ ԱՂԱԹՕՆ

Նիս

Խ Ն Ճ Ի Պ Ա Ր Տ Ք Մ Ը

Երեսուն հինգ տարուան վաղեմի բարեկամիս՝ Հ. Բ. Ը. Մի-
ուքեան մատուցած քանկագին ծառայութիւնները յիշել եւ հան-
րային գնահատումի ենթարկել ինձ նուիրական պարտականութիւն
մը կը համարիմ։ Մկրտիչ Անդրանիկեան, որ երջանկալիշատակ
ազգային բարերար Պողոս Նուպար փաշայի անձնական գործերուն
ընդհանուր տնօրէնն էր, 1905ին Հ. Բ. Ը. Միուքեան ծրագիրը
մշակող հիմնադիր ժողովին կը մասնակցէր։ Երբ 1906 Ապրիլ
ամսոյ մէջ Բարեգործականը հաստատուեցաւ, անդրանիկ Կեդր-
վարչ. ժողովին Անդամ եւ Գանձապահ ընտրուեցաւ, եւ նոյն
օրէն սկսեալ Անդրանիկեան, որ լուրջ եւ իրատես ազգասէր մըն
է, հազար սրտով ինձինքն նուիրեց սոյն ազգաշէն կազմակեր-
պութեան։

Իր անձնական գրասենեակը տարիներով Միուքեան գործե-
րուն յատկացուց եւ նոյն իսկ շատ անգամներ իր անձնական գոր-
ծերը երեսի վրայ թողլով, ամենամեծ անձնուիրութեամբ Միու-
քեան գործերուն փարեցաւ։ Երկուշաբթի առաւօտ մը, ընդի-
փարտուղար Պ. Մալեգեանի հետ կը խորհրդակցէի, երբ յազնալ և
կիսանուաղ վիճակի մը մէջ գրասենեակ մտաւ եւ հագիւ կրցաւ
ըսել. «Ամէն փորձամբ իմ գլխուս կուգայ»։ Երբ սքափեցաւ, բա-
ցատրեց թէ Բարեգործականի վերաբերեալ 800 Եգիպտ. ոսկի եւ
Տիգրան փաշայի որդւոյն Արամ պէյի ազարակին հասոյթէն եւս
500 ոսկի պանֆօթ վիճակի մէջ գանձելով՝ պահարանով մը վե-
րաբերուին ներսի գրպանին մէջ գետեղած էր. օրը շաբաթ եւ ցե-
րեկէ վերջ պանֆաները փակ լինելուն, հարկադրուած էր երկու-

շաբթիի սպասել։ Առաւօտուն տունէն դուս ելլալուն կը մոռնայ
ոչի վերաբերուին մէջ 1300 ոսկի կար եւ օդը շատ տաք ըլլալուն,
քեւը առնելով գրասենեակ եկած պահուն գրպանէն ինկեր է։
«Հագիւ մի ֆանի ֆայլ առած էի, դրամով լեցուն պահարանը
միտքս ինկաւ, փնտռեցի, բայց, աւաղ, չի գտայ, հիմակ պէտք է
որ ես տուժեմ», կ'ըսէր հեւաշունչ։ Եւ իրօք ալ, բոլոր փնտրո-
տութիւնները եւ հետապնդումները ապարդիւն մնացին, եւ իր ան-
ձնական դրամէն Բարեգործականին վերադարձուց 800 ոսկին եւ
Արամ պէյ Ապրոյի 500 ոսկին։ Շատ փիչեր մեր մէջ իրենց անձնա-
կան դրամէն այսպիսի մեծ գոհադութիւն մը պիտի ընէին, պար-
տաւանաշուքեան խոր զգացումով։

Պ. Անդրանիկեան երբ իրեն դրամ մը կը յանձնուէր Բարե-
գործականին համար, անմիջապէս ընկալագիրը կը պատրաստէր
եւ կը յանձնէր. բայց առօրեայ ծախֆերու համար ըրած վնա-
րումները շատ անգամ կը մոռնար գրելու։ Բարեգործականի
գանձապահի պաշտօնը 15 տարիի մօտ անընդհատ շարունակեց եւ
իր մոռալեկոտութիւնը գիտնալուս, վստահ եմ թէ սոյն երկար
ժամանակամիջոցին իր գրպանէն բաւական դրամ վնաս ունեցած է։

Այս տողերը գրեցի, որպէսզի Բարեգործականի անդամները,
նոյն իսկ ոչ-անդամները, գիտնան, եւ այս օրուան սերունդը
օրինակ առնէ Պ. Անդրանիկեանի ազգասիրական մեծ եռանդէն և
հագուագիւտ ուղղամտութենէն։

Այսօր իմ պատուական բարեկամիս տարիքը բաւական յառա-
ջացած լինելով հանդերձ (80 տարեկանը անցուցած է), կ'աշխատի
դարձեալ եռանդով եւ հաւատքով օգտակար ըլլալ իր նախափրած
գործին։

Ով հայ երիտասարդներ, օրինակ առէ։ Ազգը պէտք է գիտ-
նայ Անդրանիկեաններու յարգը եւ արժանիքը։

ԵՐՈՒԱՆԻ ԱՂԱԹՕՆ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՍ ԵՂԱԾ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(«Արևի», 27 Յունուար 1933)

Ժամանակէ մը ի վեր, Հ.Բ.Ը.Մ.ի դէմ քննադատութիւնները աւելցած ըլլալով, բնականաբար Միութեան պաշտպանները, վշտացած, կը հարցունեն թէ, այս քննադատութիւնները օգտակար թէ վնասակար են ազգին համար:

Սկզբամբ, տարակոյս չկայ թէ քննադատութիւնը օգտակար է՝ եթէ բարեմտաբար եւ անկեղծաբար ըլլայ, իսկ չարամտաբար, կամ նոյն իսկ անգիտակցաբար եղած քննադատութիւնները անշուշտ կը վնասեն թէ՛ Միութեան եւ թէ՛ Ազգին:

Գիտենք թէ աշխարհիս վրայ չկայ բան մը որ անթերի ըլլայ եւ Միութիւնը յաւակնութիւնը չունի ինքզինքը անթերի կարծելու:

Եղած քննադատութիւններուն գլխաւոր պատճառները, չըսելու համար պատրուակները, հետեւեալներն են.—

1.— Գանձուած դրամներէն մէկ մասին եւ հասութեան կտակներու անձեռնմխելի մնալը:

2.— Գանձուած անդամավճարներէն մաս մը տեղական պէտքերուն յատկացնելու պահանջը:

3.— Վարիչ պատուիրակին թռչակը:

4.— Ազգին անհրաժեշտ պէտքերուն դոհացում չտրուելը եւն.:

Իբր մէկը Միութեան հիմնադիրներէն եւ պաշտպան անոր

գործունէութեան, պարտք կը համարիմ մի քանի բացատրութիւն տալ. բայց կարծեմ անօգուտ չըլլար որ նախ հակիրճ կերպով պատմեմ Բարեգործականին ծնունդ տուող պարագաները, որ շատերուն անծանօթ են:

1900էն առդին, կարծես յեղափոխական գաղափարները նոր երեւոյթ մը առին: Տեսականէն դործնականի փոխուեցան: Կուսակցութիւնները սկսան աւելի յանդուդն կերպով գործել, առանց թշնամիին ուժը եւ իրենց տկարութիւնը չափելու: Միամտաբար հայրենիքը փրկելը այնքան ղիւրին բան մը կը կարծէին որ ամենատարակաւն պատրաստութեան մը պէտքն անգամ չէին տեսնար, հակառակ որ իրենց ակնկալած յաջողութեան պայմանները պարզապէս ցնորքներ էին:

Իբր թէ բաւական չըլլար այս թերութիւնը, մէն մի կուսակցութիւն անջատ կը դործէր, մին միւսին ըրածը չէր գիտեր եւ շատ անգամ անոր հակառակ կը դործէր:

Անոնք այնքան մատաճ կ'երեւային յեղափոխութեան նպատակաւ ելքին, որ հայրենիքը փրկած ըլլալու առաջնութիւնը իրարու ձեռքէ կը յափշտակէին:

Ոչ-կուսակցականներուն հետ արհամարհանօք կը վարուէին: Լրջութեան եւ խոհեմութեան խորհուրդ տուողները պարզապէս դաւաճաններ էին. միակ պատիւը որ անոնց ընել կը զիջանէին, ի նպաստ յեղափոխութեան իրենց դրսեւոր պարպելն էր:

Առաւօտուն կանուխ ելլողը ինքզինքին իրաւունք կուտար յանուն յեղափոխութեան դրամ հաւաքելու: Ամէն կողմ սեւ եւ կարմիր ձեռքերով դրոշմուած սպառնական նամակներ կը տեղային, դրամաչորթութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած էր. օրուան իշխանութիւնը «Տօն Գիւլթի»ներուն ձեռքն էր, անոնց յիմար ձեռնարկներէն դժբախտ եւ միամիտ ժողովուրդն էր որ կը տուժէր: Աղէտները իրարու կը յաջորդէին, այնպէս որ ստիպողական պէտք կար արկածեալ վայրերը դրամական օգնութիւն հասցնելու:

Սակայն այս նպատակաւ տրուած դումարները կէս ճամբան կ'ան-
հետանային եւ բացուած հանգանակութիւնները այնչափ դանդաղ
կ'երթային որ աղէտեալներուն վիճակը աւելի կը ծանրանար:

Այս քառասային վիճակին մէջը կ'ապրէինք, երբ օր մը, ող-
բացեալ Պօղոս Փաշան, յուսահատ եւ դառնացած, ըսաւ. — Մենք
այս չարիքին առաջըը չսխալուի կրնանք առնել, գէթ ջանանք անոր
ցաւալի հետեւանքները դարմանել: Եւ այդ վայրկեանէն միտքը
դրաւ «Ալիանս Իգրայէլիք»-ի նման ընկերութիւն մը կազմել՝ որուն
մասին տարիներ առաջ խօսուած էր արդէն. ահա թէ ինչ պարա-
դաներու մէջ ծնունդ առաւ Միութիւնը՝ անդամ մը եւս հաստա-
տելով դադլիական առածը որ կ'ըսէ. — à quelque chose
malheur est bon:

Ողբացեալ հիմնադրին դադափարը պարզ բարեդործական ըն-
կերութիւն մը կազմակերպել չէր, ինչպէս կ'ըլլար անկէ առաջ, և
որուն, Տ-10 տարի ետքը, հետքն անգամ չէր մնար, այլ կ'ուզէր
տեւական մարմին մը կազմել որուն առաջին պայմանը պիտի ըլ-
լար, անշուշտ, մնալուն եւ հաստատ աղբիւր մը ունենալը, այս-
սինքն անձեռնմխելի դրամադրութիւն մը որ մշտատես եկամուտ ու-
նենար. այս պայմանը ոչ միայն նիւթական տեսակէտով շատ
կարեւոր էր, այլ մանաւանդ ընկերութեան տեւականութիւնը
կ'ապահովէր: Հակառակ անոր տրամաբանական եւ հեռատես
հանգամանքին, առաջին օրէն իսկ Միութեան հակառակորդները
անոր դէմ յարձակեցան եւ դեռ մինչեւ այսօր կը յարձակին, եւ
սակայն անոր կարեւորութիւնը այնքան ստոյգ եւ աներկբայ է
որ զայն ուրանալը անպատճառ չարամտութեան հետեւանք պէտք
է համարել:

Այսուհանդերձ, անգամ մը եւս անկեղծօրէն քննադատողները
համոզելու համար կուգամ թուանշաններով բացատրել անոր կա-
րեւորութիւնը.

Առնենք Միութեան անդամավճարներէն դոյացած տարեկան
ամենամեծ դումարը — 10,000 անդլ. ոսկի, ու եթէ անոր 8500ը

ծախսենք եւ 1500ը պահենք, տարբերութիւնը այնքան դժուար
քանի որ գրեթէ միշտայդ բացը բացառիկ նուէրներով կը գոցուէր:

Եթէ առաջին օրէն, Միութեան սնտուկը մտած դրամը եւ
կտակները ամբողջութեամբ մսխէինք, ինչպէս կը պահանջէին
քննադատները, այսօր 27 տարի ետքը, դարձեալ, դատարկ ան-
տուկով մը, այդ անկայուն հասոյթը միայն պիտի ունենայինք
որ արդէն 6000 ոսկիի իջած է, մինչդեռ այն վտքրիկ պահեստ-
ներէն եւ անձեռնմխելի վերածուած հասութարեր կտակներէն
դոյացած անձեռնմխելի դրամադրութիւնը, այսօր տարեկան 30 հա-
զար ոսկիի հաստատուն եկամուտ մը կը բերէ, այսինքն ան-
կայուն եկամուտին հնգապատիկը:

Այս առաւելութիւնը ոչ միայն նիւթականապէս սքանչելի է,
այլ մանաւանդ Միութեան տեւականութեանը համար անհրա-
ժեշտ է:

Եթէ երկար տարիներ այսպէս շարունակենք, օր մը այդ
դրութեամբ պիտի ունենանք այնպիսի պատկանելի եկամուտ մը,
որուն քովը անդամավճարներէն դոյացած դումարը շատ զանցա-
ռելի բան մը պիտի ըլլայ, այնպէս որ եթէ ուզէ պատճառաւ մը
Միութեան անդամները քաշուին, իրենց վճարումը դադրեցնեն,
անիկա պիտի կրնայ կանգուն մնալ եւ կատարեալ անկախութեամբ
կատարել իր նախախնամական դերը:

Այժմ կը հարցնենք մեր կարճատես քննադատներուն թէ
ո՞րը նախընտրելի է:

2.— Քննադատները կը պահանջեն որ դանձուած անդամա-
վճարներուն մէկ մասը տեղական պէտքերու յատկացուի:

Նախ ըսենք թէ այդ յատկացումը Միութեան կանոնադրին
հակառակ է: Բ., արդէն ամէն տեղ, տեղական պէտքերու համար,
մէկէ աւելի կազմակերպութիւններ կան որոնք տեղական անհրա-
ժեշտ պէտքերը կը հոգան. եթէ անոնցմէ դուրս աւելի մեծ դու-
մարներու կարեւոր պէտք մը կայ, կարծեմ դժուար պիտի ըլլար
անդամավճարներէ վար դրուած դումարով հոգալ այդ պէտքը:

Այսուամենայնիւ Միութիւնը փափաքող է դոհացում տալ այդ պահանջին, բայց անդամավճարէն դուրս կը փնտռէ միջոց մը: Օրինակի համար՝ ներքին տեսակ մը վիճակահանութիւն կ'ուսուծենասիրէ, անկէ դոյացած հասոյթը ամբողջութեամբ այդ սէտքերուն յատկացնելու համար, այն է՝ ամէն մասնաճիւղերու քով 5-10 դրուչնոց տոմսեր պատրաստ ունենալ եւ զրկել զանոնք ուր որ հարսանիք, նշանախօսութիւն, մկրտութիւն, խնջոյք, պարահանդէս, դաշտահանդէս, թէյասեղան եւ այլն, եւ այլն, կան, հանգիստականներուն ադատ կամքին ձգելով որ սպասէ:

Կը կարծուի որ այս միջոցը կը յաջողի, որովհետեւ հանգիստականները այդպիսի դուարթ պարագաներու մէջ սլտի հաճին անոնցմէ սպասել, թէ՛ ի սլտիւ հանդէսին եւ թէ ի նպաստ իրենց տեղական պէտքերուն:

3.— Քննադատները վարիչ պատուիրակին թոշակը բարձր կը դռնեն. թէեւ այս դանդատը յայտնապէս նախանձի եւ թշնամութեան հետեւանք է, բայց քննենք:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը աղքատախնամ ընկերութիւն մը չէ, այլ համադպային մեծ հաստատութիւն մը, որուն դործառնութիւնը կը հաւասարի շատ մը միջակ դրամատուններու, որոնց վարիչ տնօրէնները, առնուադն, Պ. Մալեգեանի առած թոշակին կրկնապատիկը կ'առնեն:

Միութիւնը մօտաւորապէս մէկ միլիոն ոսկիի հարստութիւն մը, եւ տարին 100,000 ոսկիի մօտ մուտք եւ ելք մը ունի: Նիւթականի այս կարեւոր շարժումէն զատ մի քանի տասնեակ հաստատութիւններու վերին հսկողութիւնը, աշխարհի ամէն կողմերը ցիրուցան հայերուն կարիքովը դրադելու պարտականութիւնը, ընդարձակ թղթակցութիւն, խմբադրութիւն, հաշիւ եւ այլն, մանաւանդ ծանր պատասխանատուութիւն մը, այնպիսի պաշտօն մը որ ամէն մարդու չվտահուիր: Այսպիսի ծանր աշխատութեան մը համար վճարուած թոշակը շատ չէ, ընդհակառակը քիչ է: Միւս կողմանէ պէտք չէ մոռնալ թէ Պ. Մալեգեան, ինքը չէ որ

Միութեան խնդրեց այդ պաշտօնը, այլ Միութիւնն էր որ անոր դիմեց եւ պարտադրեց զինքը որ՝ իր դործը, տունը տեղը ձգէ եւ դայ Բարիկ այդ պաշտօնին դուրս անցնի, վասնզի երկար վտրձառութեամբ դիտէր անոր կարողութիւնը եւ դիտէր թէ, ինչպէս կ'ըսեն անգլիացիք, նա «իւր պաշտօնին յարմար անձն» էր: Եթէ վաղը ան իր պաշտօնը թողու, շատ դիւրին սլտի չըլլայ Մալեգեան մըն ալ դտնալ, ինչպէս չդտնուեցաւ ողբացեալ նախադահին թողած պարապը լեցնող մը:

4.— Կ'ըսեն թէ Միութիւնը աղբին կարիքներուն բաւականաչափ դոհացում չի տար, բայց ի՞նչպէս կ'ուզեն որ անոր վճարուած ճղճիմ անդամավճարներով, աշխարհիս մէկ ծայրէն միւսը թափառող կարօտեալներուն օգնութիւն հասցունէ. անիկա ոսկիի հանքեր կամ կառավարական վարիքը չունի:

Երբ աղբը դիտէ թէ անաղբին կարիքներ կան դարմանելու, դիտէ թէ հաստատութիւն մը կայ որ անով կը դրադի եւ ամենայն վտահուութեամբ այդ պաշտօնը կը կատարէ, ինչո՞ւ անոր բոլորտիքը չի հաւաքուիր եւ չի միացներ իր ուժերը:

Ինչո՞վ արդարացնել աղբին ամենաստուար մասին ցաւալի անտարբերութիւնը:

Ինչո՞վ, մանաւանդ, արդարացնել դաշնակցական աղբայիններուն Միութեան դէմ ցոյց տուած թշնամութիւնը:

Ինչպէս բացատրել այս կուսակցութեան անըմբռնելի քաղաքականութիւնը, որով, հայ ըլլալով հանդերձ, կը հակառակի եւ կը քայքայէ ինչ որ օգտակար է հայուն:

Արդարեւ, աղբը, եթէ իր այժմու դժբախտ կացութեան մէջ ունի միւրթարական բան մը, այն ալ Բարեդործականի դոյութիւնն է:

Եթէ իր բնավայրերէն վտարուած հայը վր յուսահատութեան մէջ քաջալերական բան մը եւ, իր ապագայ փրկութեան համար, յոյս եւ լոյս մը ունի, այն ալ Հայաստանն է: Արդ, դաշնակցականը այս երկուքին ալ անհաշտ թշնամին է: Ուրեմն ինչպէ՞ս

իրաւունք չտալ անոնց որ կ'ըսեն թէ «Թուրքէն ետքը հայուն ամէնէն մեծ թշնամին Դաշնակցութիւնն է» կամ, «Դաշնակցութիւնը Թուրքէն կաշառուած է»:

Ի՞նչ չափ կրնայ ունենալ հայ կուսակցութիւն մը, կործանելու այսպիսի հաստատութիւն մը որ բնաւ վնաս տուած չէ մէկու մը, այլ միայն բարիք սփռած է ամէն կողմ:

Հիմա որ, արտասահման ապաստանող ազգին բեկորները, Թուրքին ճանկերէն հեռու, ամէն դիւրութիւն ունին իրենց վէրքերը դարձանելու եւ քով քովի գալով սիրով եւ միաբանութեամբ եւ բացարձակ ազատութեամբ իրենց ապագան պատրաստելու, ինչո՞ւ քէն եւ ատելութիւն սփռելով արդէն ըլլալ անոնց:

Այսօր Բարեգործականը շնորհիւ իր անձեռնմխելի դրամագլուխներուն, անքանդելի է այլեւս, բայց դժբախտաբար չկայ անառիկ բերդ մը որ ներսէն չառնուի, եւ դաշնակցականները այդ միջոցին դիմած են դայն քանդելու համար, այդ ալ շնորհիւ արդի վարիչներուն անհեռաւորութեան:

Միութեան արդի վարիչները չեն գիտեր թէ անոր հիմնարկութեան միջոցին ի՞նչ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան այս մասին եւ ի՞նչպէս հեռու պահուեցաւ այդ տարրը Միութեան գործերէն:

Ողբացեալ Հիմնադիրը չէր ուզեր պարզ ընկերութիւն մը կադմել: Ան իրեն սկզբունք առնելով ընդունուած ճշմարտութիւնը թէ «միութիւնը զօրութիւն» է, ուղեց հաւաքական գործունէութեան օրինակը տալով կադմել նիւթական եւ բարոյական Միութիւն մը, խորհուրդ տալով իր աշխատակիցներուն որ սիրով եւ միաբանութեամբ վարեն Միութեան գործերը, կրկնելով իր սովորական «եղբայր ենք մենք»ը:

Որքան ժամանակ որ Միութեան վարիչները, հիմնադիրներու որոշման համաձայն գործեցին, անիկա խաղաղութեամբ յառաջագիմեց, բայց յետոյ, երբ վարչութեան գլուխը գտնուողները ահա խոհեմութիւնը ունեցան «անխտրական» ըլլալ եւ հիմնադիրներուն

որոշմանը հակառակ վարուիլ, այն վայրկեանէն խռովարար տարրը սկսաւ իր ոտքը ներս դնել, որով խանդարուեցաւ ներքին ներդաշնակութիւնը:

Ժամանակ է որ Միութեան վարիչները անդրադառնան իրենց սխալին, անաչառ մաքրագործում մը կատարելով Հաստատութեան մէջ, եւ այսուհետեւ ընտրեն իրենց պաշտօնեաները միմիայն Միութեան անդամներէն կամ համակիրներէն, որ իրենց բացարձակ իրաւունքն է, այլապէս, բերդը ներսէն տուած ըլլալու սոսկալի պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ պիտի ծանրանայ:

Միութիւնը հիւանալի դիրք մը ունի ի նպաստ իր բոլորականութին, 27 տարի, տասնեակ հազարաւորներու նպաստ բաշխելով: Սակայն ցաւալի է այսօր հաստատել թէ, փոխանակ այս առաւելութենէն օգուտ քաղելու եւ ի նշան երախտադիտութեան մեծ թիւով անդամներ շահելու, պարզապէս ըմբոստութիւն, աղերախտութիւն եւ ատելութիւն կը քաղէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ներքին վարակումը ծանրակշիռ հանգամանք մը առած է:

Մ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Գահիրէ

42. 675

